

Hark-al

- **De Flora Culeburgensis**
- **Beleef de Lente** • **Klimopbijen**

Het Oortdeel

Louis van Oort
lvanoort@planet.nl

Tradman

Wie druk gebruikt maakt van social media maar ook wie slechts af en toe een krant openslaat, heeft de afgelopen tijd ongetwijfeld de term 'tradwife' zien langskomen. Het begrip tradwife, een afkorting van traditional wife, is uit Amerika komen overwaaien (het zal weer eens niet), via influencers op TikTok en Instagram.

Het gaat om vaak jonge vrouwen die in gelikte clipjes traditionele familiewaarden aanprijzen. Die komen er - niet eens zo heel gechargeerd - op neer dat de vrouw enkel en alleen op aarde is om haar man te behagen en voor de kinderen te zorgen. De consequentie van dat uitgangspunt is dat de vrouw niet geacht wordt een betaalde baan te hebben. Een tradwife werkt thuis; zij maakt van haar huis een paleisje en bakt de godganse dag taarten en broden. Ze mag weliswaar een hobby hebben, zoals kleuren voor volwassenen en sudoku's maken, maar het is natuurlijk wel de bedoeling dat het huis aan kant is en het biertje koud staat als manlief thuiskomt van het échte werk. En dit zijn dus vrouwen van 25 die zo'n lifestyle propageren...

Voor vrouwen die nu denken 'Jaaaaa, hier moeten we naar terug!' heb ik goed nieuws: als uw man natuurliefhebber is, zou hij dit wel eens een heel goed idee kunnen vinden. Voor een 'tradman', zoals we de mannelijke tegenhanger maar zullen noemen, biedt deze manier van leven ongekende mogelijkheden. Tuurlijk, alleen al het feit dat je lekker geld kunt verdienen en jezelf kunt ontwikkelen als mens is fijn. Om van het volledig verlost te zijn van huishoudelijke taken nog maar te zwijgen. Maar het feit dat je als man je oerinstincten helemaal kunt uitleven - een tradwife wil het liefst een masculiene man - is natuurlijk helemáál fantastisch. Volgens zijn oerinstinct is een tradman een jager. Nu zijn er aardig wat natuurliefhebbers die jager zijn, maar een rechtgeearde

NVWC'er jaagt natuurlijk niet. Althans, niet met een geweer. Hij kan natuurlijk wél op mooie soorten jagen (vogels, vlinders, planten, platwormen, you name it). Kortom, er zoveel als je wilt op uit trekken om op zoek te gaan naar al het prachtigs dat de natuur te bieden heeft, is de gesublimeerde vorm van oerinstinct jagen. Sociaal maatschappelijk dik in orde en helemaal tradman-gecertificeerd!

Prachtig natuurlijk deze terug-naar-de-jaren-'50 beweging, toen woke nog slechts een tyfout van wok was, zwarte Piet nog een zwaar accent had en pikzwart was en toiletten sowieso genderneutraal waren (met een uitgezaagd hartje op de deur). Maar je moet als tradman van de 21e eeuw wel een beetje tegemoetkomen aan de wensen van je tradwife. Gelukkig mogen zij ook een hobby hebben, en vogels kijken is een valide hobby, die onder vrouwen steeds populairder wordt. Gun haar dan ook die vrijheid, bijvoorbeeld door een verrekijker aan te schaffen waarmee zij op bepaalde momenten in de week een uurtje of wat vogels kan kijken in de tuin. Levert wellicht ook leuke gesprekken op aan de eettafel. Daarbij is het dan wel zaak dat ze steeds zorgt dat diezelfde eettafel op tijd is gedekt en voorzien van een rijkge vulde dis. Je moet immers wel uitkijken dat het niet de spuigaten uitloopt met die moderne fratsen als zelfontplooiing. 🐦

Coverillustratie: *Flora Culenburgensis, aardaker.*

Tradwife influencer Estee Williams

5

10

12

14

16

18

22

26

In dit nummer

2	Het Oordeel – Tradman	18	Mijmeringen bij de grauwe vliegenvanger
4	Van het bestuur – De NVWC groeit	21	Aha op die manier! – Petra Ringenaldus
5	Waar komt die naam vandaan? – Huiszwaluw	22	Beleef de Lente was weer groots!
8	Vogelgeluidenherkenning Merlin	26	Flora Culenburgensis
9	Dierenambulance (DAV)	30	Informatiebord NVWC-De Helling
10	Struikrietzanger: <i>nieuw voor het NVWC-werkgebied</i>	31	Colofon, info en adressen
12	De klimop en de klimopbij	32	Laatste uitgave Het Vogeljaar
14	Ik teken ervoor! – Ree		
16	Jong geleerd, oud gedaan		

Van het bestuur

bestuur@nwwc.nl

De NVWC groeit

door Kars Veling

Jaar in, jaar uit hebben we meer mensen die lid worden van onze 'club'. Tegen de trend in van veel andere verenigingen, die hun ledental zien dalen, blijven we maar groeien. Uiteraard zijn we daar heel blij mee. Niet dat groter en meer altijd beter is, maar vooral omdat hieruit blijkt dat we goed bezig zijn. Mensen zien ons, waarderen ons en besluiten om lid te worden.

En omdat we een grote en steeds grotere organisatie zijn, worden we ook door de buitenwereld serieus genomen. De gemeente, de beherende organisaties en anderen waarmee we te maken hebben, zien dat de NVWC kan rekenen op veel draagvlak bij de bevolking van de westelijke Betuwe en dat maakt het gemakkelijker om onze doelstellingen te verwezenlijken.

Hoe komt het dat we steeds maar groeien? Je weet het nooit helemaal zeker maar we kunnen wel duidelijk een aantal elementen noemen die hiermee te maken hebben. Onze vernieuwde website, die er prachtig uitziet en heel veel mooie en goede informatie geeft, blijkt regelmatig te leiden tot nieuwe leden. De vogelcursus die onlangs is gegeven en de nieuwe die inmiddels al helemaal is volgeboekt blijken ook echte trekkers. De maandelijkse vogeltochten van Gerrit Jan

en andere activiteiten bereiken ook nieuwe mensen die zich bij ons aansluiten.

De Tsjie!p wordt verstuurd naar veel leden, maar ook naar veel mensen die nog geen lid zijn. Door alle activiteiten die ze maandelijks in hun mailbox krijgen, worden velen uiteindelijk ook lid. En uiteraard is het belangrijk om nieuwe leden te rekruteren, maar misschien nog wel belangrijker is het om de bestaande leden te houden en daarbij speelt onze Hak-al absoluut een grote rol. Keer op keer een prachtig 'clubblad', boordevol boeiende en zeer gevarieerde verhalen, prachtige foto's en zeer aantrekkelijk vormgegeven. Kijk maar in de Hak-al die u zojuist in handen hebt gekregen!

Komende winter gaan we weer een 'nieuwe ledenavond' organiseren en degenen die de afgelopen jaren lid zijn geworden bij elkaar roepen. We willen ze graag leren kennen en meer te weten komen waarom ze NVWC'er zijn geworden, maar we willen ze ook graag laten beleven wat er allemaal bij de Natuur- en Vogelwacht is te doen en welke mooie gebieden, planten en dieren ze in ons werkgebied kunnen vinden. Als het goed is, blijven we groeien en kunnen we die avond jaarlijks gaan houden! 🐦

Waar komt die naam vandaan?

Problemen op de huizenmarkt

Huiswaluw met de witte stuit

door Ellen Geleedst, fotografie Paul van Veen

Deze zomer was het vijftien jaar geleden dat we ons huis in Zoelmond verkochten en terugkwamen naar Culemborg. We gingen wonen in de bloemenwijk en daar wonen we nog steeds met veel plezier. Een huis kopen en verkopen is nog altijd een groot ding. Tegenwoordig is het voor velen en dan zeker voor jonge mensen bijna onmogelijk om iets betaalbaars te vinden, maar wij hebben daarmee altijd veel geluk gehad.

De bloemenwijk was van oudsher een gebied waar naast mensen ook huiszwaluwen woonden. Zeker in de Tulpstraat, waar Van Dams Kwastenfabriek goed was voor een mooie kolonie. Toen wij hier nog niet zo lang woonden, werd Van Dams Kwastenfabriek gesloopt om plaats te maken voor woningen. Een reden te meer voor ons om snel een paar kommetjes onder onze dakgoot te hangen. Zo hoopten we een steentje bij te dragen aan het makkelijker vinden van nestruimte.

Krakers

Ondanks deze mooie leegstaande woningen, was er geen belangstelling vanuit de huiszwaluwen. Ze waren verdwenen uit onze wijk. En hoe gaat dat met lang leegstaande woningen? Die trekken andere lieden aan die wel de voordelen zien van de locatie. Een paar keer hebben we huismussen met interesse gezien. Helemaal

vast kunnen stellen of ze ook succesvol gebroed hebben in hun krakersholen, kunnen we niet. Het wemelt altijd van de huismussen rondom dakgoot en dakpannen.

Een paar keer is er ook een gierzwaluw naarbinnen gegaan. Maar dat is zeker niets geworden. Zo'n 'tiny house' is gewoon niets voor de gierzwaluw. Die geeft de voorkeur aan een ruime villa. Of eigenlijk meer aan een villapark, want ook gierzwaluwen broeden graag in elkaars nabijheid. Om de gierzwaluwen dan ook maar van woonruimte te voorzien, kwamen er vervolgens twee gierzwaluwkasten aan ons huis.

Daarmee deed de situatie zich voor dat we lege huiszwaluwkasten hadden (al dan niet met huismussen als krakers) met daarbij een paar gierzwaluwkasten die op hun beurt door spreuwen werden gekraakt.

Waar komt die naam vandaan?

Succes

Maar wachten wordt soms beloond. Dit jaar, dus in het vijftiende jaar dat we hier wonen, hebben we dan voor het eerst twee paartjes broedende huiszwaluwen! Vorig jaar leken enkele huiszwaluwen al wat belangstelling te hebben voor onze kommetjes, maar verder niets. En dit jaar hadden we dan eindelijk twee bezette nesten. Of het broeden ook succesvol is geweest, weten we niet. De nesten hangen aan onze zijgevel en als wij op onze oprit staan, durven de huiszwaluwen niet zomaar hun kommetje in te gaan. Natuurlijk lopen de burens en wij gewoon over de oprit naar de achtertuin, maar eens lang posten om te kijken wat er bij de nesten gebeurt, dat doen we niet.

Toch zijn we van dat broeden zeker. Alle activiteiten die passen bij het betrekken van een nieuwe woning hebben we gezien. Het inspecteren en kiezen, het decoreren, een periode van wachten en ten slotte fanatiek zorgen voor voldoende eten in huis. Alleen op het moment waarop je het uitvliegen zou mogen verwachten, waren wij juist op vakantie. In ieder geval is het ontzettend leuk dat er nu weer huiszwaluwen broeden vlak bij de historische kolonie in de Tulpstraat!

Elders in Culemborg

Huiszwaluwen worden al jarenlang gemonitord door leden van onze NVWC. Gerard Smit en Arjan Brenkman tellen al tijdens alle aanwezige kolonies in Culemborg en zodoende ben ik door Arjan ook van de meest recente ontwikkelingen op de hoogte gesteld. Van oudsher zaten de kolonies aan de oostzijde van het spoor, omdat dit natuurlijk veel eerder bewoond gebied was dan het westen. De haven en de havendijk, maar ook de binnenstad en de bloemenwijk waren bekende plekken.

In Culemborg-West heb je het oudere gedeelte 'Achter de Poort', waar ook al langere tijd een kolonie zit en zat (rond het Schoolhof). De uitbreiding van de wijk Parijsch is voor de huiszwaluwen een fantastische mogelijkheid geweest om zich daar te vestigen. Er zijn voldoende huizen en er is klei beschikbaar in Baarsem-, Goilberdinger- en Steenwaard voor de bouw van de nesten. Bovendien zijn daar voldoende insecten te vinden. Dus niet alleen mensen vertrekken uit de oudere wijken naar de nieuwere gedeeltes van onze stad; ook de huiszwaluwen doen dit. De kolonies rond haven en havendijk en ook die uit de binnenstad zijn inmiddels verlaten. Dit jaar telde alleen de omgeving van de Goilberdingerstraat nog zes nesten en dan die twee van 'ons' in oost. Maar in west is een forse toename. In totaal komen we op zo'n 130 nesten. Dat is een prachtig aantal en geeft een positief beeld van een soort die het in Nederland toch ook al redelijk goed lijkt te doen. Wij klimmen hier zelfs nog wat boven de landelijke trend uit!

Huiszwaluwen herkennen

De huiszwaluw is dus een soort die je in Culemborg in de zomerperiode kunt waarnemen, zeker wanneer je bij de kolonies gaat kijken. Voorwaarde is dan wel, dat je de huiszwaluw kunt onderscheiden van de boerenzwaluw. Ervaren vogelaars zullen dan denken: "Nou, dat is niet zo moeilijk." Maar voor de 'af-en-toe-vogelaar', waar ik mijzelf ook toe reken, is dat niet onmiddellijk vanzelfsprekend. Ik zal mijn ervaring daarom hier delen.

Op een plaatje is het allemaal geen probleem. De boerenzwaluw heeft onder andere veel langere staartpunten en een rood vlekje onder de kin. De huiszwaluw heeft dat niet en heeft bovendien een witte stuit, die ook vliegend te zien is. Op een plaatje wel, ja. Ik roep ook nog even die prachtige plaat in herinnering van Rebecca Engels, in de Hak-al van december 2022. Daar zijn ze prachtig weergegeven; de oever- en boerenzwaluw van onderen en de huiszwaluw juist van boven, waardoor de witte stuit goed opvalt.

Ik herinner me een van de eerste vakanties samen van Paul (ervaren vogelaar) en mij in Zweden. We waren op het eiland Öland en bezochten daar een vuurtoren met zowel boeren- als huiszwaluwen. Dat was mijn kans om ze nu eens goed te leren onderscheiden. Paul,

geduldig, maar ook wat verbaasd: "Maar je ziet toch dat die een witte stuit heeft?" Nou nee, eerlijk gezegd niet. Dat vliegt en krioelt maar door elkaar. En ook het feit dat ze zo gracieus vliegen, helpt niet echt mee om een exemplaar van onderen en ook nog eens van boven te zien. "Het geluid dan?", hielp Paul mee. Ja, het verschil kan ik wel horen. Maar dan moet je ook nog weten welk geluid dan aan welke soort gekoppeld moet worden. Aan het begin van de zomer denk ik inmiddels bij het geluid: "He, zwaluw!" en na verloop van tijd weet ik weer welk geluid bij de huis- of de boerenzwaluw hoort. Dus er is hoop, ik heb het ook enigszins kunnen leren. Hetzelfde geldt voor het onderscheiden op uiterlijk. Nu zie ik wel degelijk die witte stuit (meestal).

De naam huiszwaluw

De verklaring van de naam is natuurlijk niet zo spannend. Ze broeden dan wel niet zuiver en alleen aan huizen, gezien het feit dat ze aan Van Dams Kwastenfabriek nesten hadden, maar dan toch in de nabijheid van huizen. De wetenschappelijke naam is 'Delichon urbica', wat vertaald kan worden met 'stadszwaluw'. Ook een voor de hand liggende naam. Fransen zijn nog iets specifiek: zij noemen het beestje 'Hirondelle de fenêtre' oftewel 'raamzwaluw'. Gelukkig plakken ze hun nesten niet tegen het raam, maar wel zichtbaar vanuit een raam. In die zin zijn alle vogels die je vanuit je huis ziet dus 'raamvogels'. Maar ik begrijp de naam wel, hoor. Ze kiezen als nestplek vaak het stukje muur tussen raam en dak.

Van de streeknamen is het overgrote deel ook een verwijzing naar het broeden bij huizen, zoals het Groningse 'Huusswaalf' of 'Huuszwaluw' op Texel. Het Vlaamse 'Vensterzwaluw' lijkt natuurlijk op de Franse naam.

Maar er zijn ook een aantal streeknamen die de witte stuit terug laten komen in de naam. In Friesland zijn diverse varianten op 'Melkstaartje' en ook in Duitsland heet deze zwaluw 'Mehlschwalbe'. Dat is natuurlijk terug te voeren op de witte kleur van meel en dat waar die Mannschaft ook wel raad mee weet: 'Schwalbe!'

Duitse huiszwaluwen

Dit jaar hebben we weer 'Mehlschwalben' kunnen bewonderen in Duitsland. We hadden een mooie rietgedekte boerderij gehuurd; helaas zonder huiszwaluwnesten. Die zaten wel bij de burens. Maar van alle vakanties met huiszwaluwen spande de vakantie in 2019 de kroon. We hadden toen ver in het oosten van Duitsland een vakantiehuis gehuurd, waarvan wij de bovenverdieping tot onze beschikking hadden. Aan het huis zaten stroomdraden en die zaten vol met boeren- en huiszwaluwen. En doordat wij 'boven' woonden, waren ze vanuit het keukenraam te fotograferen (Paul) en te herkennen op soort (Ellen).

Want als ze bijna op ooghoogte op een draad zitten, dan kan ik het ook! 🐦

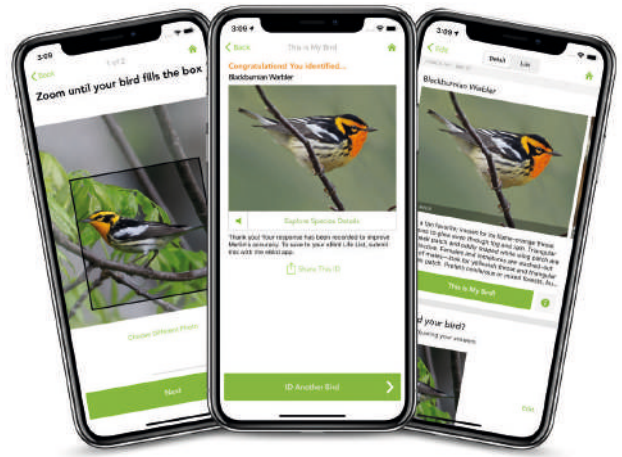
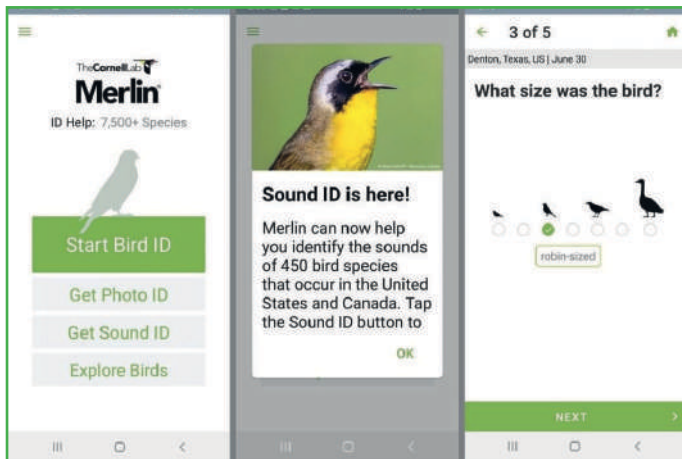

*Huiszwaluwen op stroomdraden in Altkünkendorf
Onder van links naar rechts:
Volwassen huiszwaluw verlaat de nestkom
Gierzwaluw inspecteert een te 'Tiny house'
Jonge spreeuwen staan op het punt het kraakpand te verlaten*

Digitaal vogelen met Merlin

door Petra Ringenaldus

We zijn inmiddels allemaal bekend met de app **ObsIdentify**, waarmee je foto's kunt uploaden van bijvoorbeeld een vogel, insect of plant om erachter te komen wat het is. Tijdens onze Big Day-voorbereiding had mijn Big Day-maatje Merlin op haar telefoon. Dit is een app die is ontwikkeld door The Cornell Lab, en daarmee kan je door middel van het beantwoorden van enkele vragen of het uploaden van een foto meer dan 10.000 vogels identificeren. Maar de app herkent vogels ook op geluid, en dát vond ik interessant.

Ik had inmiddels al aardig wat geluiden bijgeleerd, maar had er nog een aantal waar ik moeite mee had. Daarnaast wilde ik graag weten of ik in de kakafonie van geluid in het voorjaar geen dingen had gemist. Dus toen mijn oude telefoon het begaf, heb ik op de nieuwe meteen Merlin geïnstalleerd en ben ermee aan de slag gegaan tijdens onze Big Day-voorbereiding. Het is als je bezig bent geluiden te leren echt een hele leuke en leerzame app. Wat ik meestal deed, was eerst zelf luisteren en proberen de vogels te identificeren en vervolgens met Merlin controleren of het klopte. En dat werkte heel goed. Daarnaast 'luisterde' ik met Merlin of ik geen soorten had gemist en probeerde ik vervolgens dat geluid zelf te herkennen. Op die manier heb ik er toch weer wat geluiden bijgeleerd, zoals de tuinfluiter, die ik daarvoor nog niet herkend zou hebben. En op de Big Day zelf heb ik hem gebruikt om te bevestigen dat ik inderdaad een braamsluiper hoorde.

Nog niet perfect

Helemaal perfect werkt het niet altijd. Zo maakte hij van een riedeltje van de merel een wielewaal, van piepende mereljongen een ijsvogel, maar over het algemeen ben ik echt wel onder de indruk van hoe goed de app geluiden herkent. Ik weet dat sommige ervaren vogelaars wat sceptisch waren, maar onlangs kreeg ik een appje dat iemand toch maar mooi een sperwergasmus had opgepikt dankzij Merlin. Dus voor zowel mensen die geluiden willen gaan leren als voor ervaren vogelaars is het een leuke en nuttige app.

Van lacherig naar enthousiast

Maar wat vooral heel leuk was, was dat ik met Merlin zelfs mensen die aanvankelijk dachten dat vogelen niets voor hen was, tóch aan het vogelen heb gekregen! Ik heb twee vrienden, dertigers, in Engeland en Zweden. Beiden deden altijd een beetje lacherig als ik weer enthousiast vertelde over wat ik nu weer voor vogels had gezien. Een paar weken geleden heb ik ze over Merlin verteld, uitgelegd dat ze die app gewoon tijdens wandelingen aan konden zetten en dat ze dan op hun telefoon konden zien wat ze hoorden. Ze zeiden dat ze het zouden installeren, en ik dacht 'het zal wel', maar binnen een paar dagen kreeg ik al de eerste enthousiaste berichten. Niet alleen hadden ze het allebei geïnstalleerd, maar ze waren er ook al mee op pad geweest en vertelden me trots wat ze hadden gevonden: een grote bonte specht, een grauwe vliegenvanger en een veldleeuwerik. Inmiddels zijn we enkele weken verder, en met name de vriendin in Zweden is er erg blij mee. Op elke wandeling zet ze hem aan, en inmiddels houdt ze ook lijsten bij. 55 soorten had ze al en vanmiddag meldde ze blij dat ze weer drie 'nieuwe' had, zwartkop, grasmus en wulp. Momenteel zit ze in Polen en daar heeft ze ook haar vader en zijn partner al Merlin aan weten te smeren. Ook de vriend in Engeland gebruikt de app nu tijdens wandelingen en ik moet stiekem grinniken als ze in onze chatgroep nu samen over vogels praten als ik er niet bij ben.

Toegankelijker

Al met al ben ik zeer tevreden met deze app. Hij is gemakkelijk in het gebruik, de herkenning van geluiden is over het algemeen erg goed, ik heb er veel van geleerd en ik vind het ook enorm leuk dat ik er andere mensen mee aan het vogelen heb gekregen. En dat is denk ik nog de grootste waarde van deze app: het maakt het herkennen van vogelgeluiden wat toegankelijker voor beginners, want zeker in het begin lijkt alles op elkaar en lijkt het een onmogelijke opgave om dat ooit onder de knie te krijgen. Maar zelfs mijn vrienden die vrijwel niets van vogels wisten, herkenden binnen een paar weken al aardig wat geluiden. En voor mijzelf leverde het van de week soort 138 van dit jaar op: de regenwulp die Merlin voor me oppikte tussen een grote groep wulpen bij Everdingen. Kortom: een zeer geslaagde en nuttige app voor zowel de beginnende als de ervaren vogelaar. 🐦

Dierenambulance
Vianen en omstreken

Wie komt er helpen in de grote groenten-, kruiden- en fruittuin?

door Gabriëlle van Appeldoorn

Op het nieuwe Honk van Dierenambulance Vianen (DAV) in Culemborg wordt een grote groenten-, kruiden- en fruittuin aangelegd van 1600 m².

Hiervoor kan DAV nog vele handen gebruiken.

De bedoeling is om een tuinteam te formeren van liefhebbers die minimaal twee dagdelen per week beschikbaar zijn. De opbrengst van de gewassen die van deze tuin afkomen zijn in eerste instantie voor de vrijwilligers, waar jullie dan dus ook bij horen, en wat overblijft gaat naar de voedselbank in Culemborg.

Van het fruit wil DAV twee sapjes laten persen en die commercieel op de markt brengen om met de opbrengst daarvan weer meer dieren te kunnen helpen.

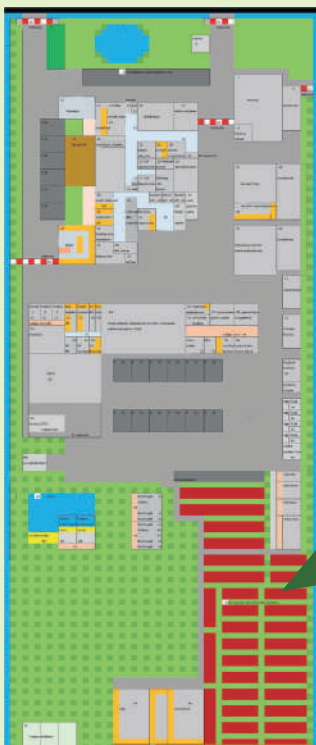
Heb je interesse ga dan naar de website www.dierenambulancevianen.nl en klik onder het kopje contact het sollicitatieformulier aan. Vermeld bij de gegevens even dat je interesse hebt in het tuinteam.

Graag tot ziens op Parallelweg Oost 27 in Culemborg! 🐾

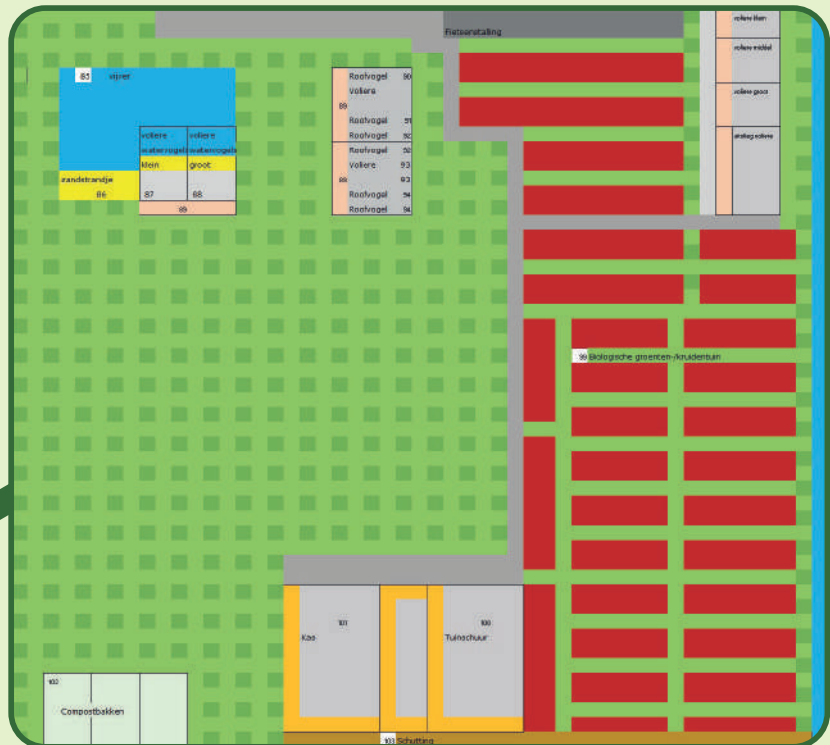
Dierenambulance Vianen (DAV) levert in de gemeenten Vijfheerenlanden, Culemborg, Gorinchem, Molenlanden en Hardinxveld-Giessendam eerste hulp aan zieke en gewonde huisdieren en inheemse dieren (wilde dieren). Zij rijden 24/7 voor alle overleden dieren, dus ook voor vogels, egels, zwanen, slangen, schildpadden etc.

In situaties waar politie, brandweer, Rijkswaterstaat, ProRail, woningbouwverenigingen en deurwaarders verantwoordelijk zijn, maar waarbij dieren betrokken zijn, kan DAV worden ingeroepen voor hun expertise. DAV is opgenomen in de rampenplannen van gemeentes/regio en zij zijn gecertificeerd om Rijkswaterstaat te assisteren op snelwegen als daar dieren bij betrokken zijn.

Plattegrond totaal

Tuingedeelte

Struikrietzanger

nieuw voor het NVWC-werkgebied

Het verhaal over de ontdekking van een zeldzaam KBV'tje (klein bruin vogeltje) en wat er de dagen erna gebeurde op die plek

door Gerrit Jan Klop, fotografie Paul van Veen

Het was een prachtige ochtend op vrijdag 16 juni toen mijn vrouw Martine en ik besloten een stuk te gaan wandelen. Gekozen werd om een bekend rondje te maken over de Driftsteeg en de Woerdesteeg in het noordelijke deel van Mariënaerdt. Laat in deze annalen vastgelegd zijn dat ik bij het pakken van onze fietsen tegen Martine heb gezegd: "Ik ga vandaag een struikrietzanger vinden!"

Het zal een uur of 10 geweest zijn toen we op de fiets vanaf de Parallelweg West de Zeedijk op draaiden vlak naast de spoorwegovergang. Op dat moment hoorde ik zuidelijk van de Zeedijk een vogel zingen. Dat gebeurt wel vaker natuurlijk en eigenlijk lieten op dat moment meerdere vogels zich horen. Putters riepen vanuit de top van een els, een grote bonte specht richtte zich tot bedelende jongen vanuit de populieren, langs het spoor zong een grasmus en ik vergeet er vast een paar te noemen. Dit alles registreer ik altijd bijna automatisch.

Maar bij deze vogel ging dit automatisme stuk. Een aantal luide, wat trage uithalen deden denken aan een zanglijster, maar de wat korte riedeltjes er tussendoor zorgden ervoor dat het iets anders moest zijn. Snel maak ik de overweging om even te stoppen maar besloot dat niet te doen. Wellicht zou ik dan een tijd daar stilstaan en dat zou misschien snel saai worden voor Martine. Op de terugweg zouden we er weer langskomen en dan zou zij door kunnen fietsen naar huis. Achteraf best een dappere en risicovolle keus.

Grote opluchting

Twee uur later komen we weer in de buurt van het spoor en tot mijn grote opluchting kan ik vanaf een meter of 30 de vogel al duidelijk horen zingen. Grote opluchting, want het had mij tijdens de wandeling niet losgelaten. De vogel zit te zingen onderin een 7 meter hoge wilg net aan de overkant van een brede sloot die daar naast de Zeedijk loopt en klinkt als een ... gekraagde roodstaart. Dit gaat na zes herhalingen over in traag oplopend arpeggio do-mi-la, do-mi-la, do-mi-la. Dit had ik echt nog nooit gehoord. Een bosrietzanger kan perfect imiteren en daar dacht ik eerst even aan, maar die zingt altijd sneller en pruttelender. Ook is de bosrietzanger veel sneller afgeleid en wisselt dan snel van strofes. Deze vogel klonk rustiger met trage strofes die soms tot wel tien keer herhaald werden. Op dat moment werd mij duidelijk dat ik zeer waarschijnlijk een struikrietzanger had gevonden.

Ik maakte snel een opname van de zang en deelde die in de app-groep van de vogelwerkgroep. De vraag erbij was: "Een atypische bosriet of heb ik hier een struikriet te pakken?" Je blijft toch voorzichtig met al te stellige conclusies, omdat er in die app-groep vogelaars zitten met veel meer kennis dan ik. Toen precies die vogelaars al heel snel op de app reageerden met uitroepstekens, hoofdletters en instructies waar ik op moest letten, wist ik het helemaal zeker. Het was er een! Een kwartier later kwamen de eerste

vogelvrienden aanrijden. Tom Zeegers kreeg hem in zijn telescoop en kon ook een belangrijk kenmerk zien: de korte handpenprojectie. Culemborg had zijn eerste struikrietzanger! Nou ja, Culemborg? Daar ontstond een paar dagen later nog een leuke discussie over omdat hij eigenlijk in West Betuwe zat te zingen. De gemeentegrens lag precies in de brede sloot.

DING DING DING DING

Ik ontkom er niet aan om ook wat meer te vertellen over de plek. Het was namelijk een van de meest onrustige plekken in het buitengebied van Culemborg. In de middag continu scholieren die joelend voorbijfietsten en flink wat autoverkeer kiest die plek om het spoor over te steken. Maar wat iedereen die naar de vogel is komen luisteren zich herinnert, zijn de treinen. DING DING DING DING; iedere drie minuten ging de spoorwegovergang 'aan' omdat er een trein voorbijkwam. Weet ook dat de treinen naar het zuiden stapvoets moesten rijden omdat het spoor daar wat verzakt is, waardoor het getingel extra lang te horen was. Ik denk dat we overdag 25% van de tijd in het lawaai van de overgang stonden. Gelukkig trok de struikrietzanger zich daar niet veel van aan en bleef hij uitbundig proberen een vrouwtje naar zich toe te zingen.

De dagen daaropvolgend hebben zeker 50 vogelaars uit het hele land deze 'makkelijke' struikrietzanger bezocht. Ook zelf ben ik regelmatig wezen kijken of hij er nog zat, maar ook om te controleren of er wellicht wat overenthousiaste fotografen met het afspelen van de zang de vogel proberen mooi voor de camera te krijgen. Dat is in Nederland verboden, omdat het een actieve verstoring van de vogel is. Gelukkig heb ik maar één keer een fotograaf hoeven aanspreken.

Paring

Op woensdag, een paar dagen na de ontdekking, was ik er vroeg in de ochtend en was de struikrietzanger weer luid in zijn favoriete wilg aan het zingen. Opeens was de vogel mooi zichtbaar en actief de interactie aan het zoeken met een andere vogel. Samen bewogen ze zich door de wilg en tot mijn grote verbazing werd er opeens gepaard. De struikrietzanger had een vrouwtje naar zich toe gezongen! Nou hoefde dit niet per se ook een struikrietzanger te zijn. Er zijn meldingen van gemengde paartjes met bosrietzanger. Helaas hebben we nooit kunnen vaststellen of dit vrouwtje ook een struikrietzanger is geweest. Tot twee weken erna is in ieder geval nog een struikrietzanger op de plek aanwezig geweest. Wellicht is dit het tweede 'zuivere' broedgeval van deze soort geweest (na een paar op Texel in 2021), maar dat zullen we nooit zeker weten. Voor de zekerheid hebben we bij waarneming.nl snel een embargo laten instellen om de kans op verstoring zo klein mogelijk te houden. Een embargo zorgt ervoor dat waarnemingen van die soort in een gebied niet meer gepubliceerd worden tot een bepaalde datum. Voor mij was deze ontdekking een droom die uitkwam: zelf een echte zeldzaamheid ontdekken en die daarna kunnen delen met vrienden en andere vogelaars. Terwijl ik dit typ, merk ik dat ik weer zit te glimlachen.

Over de struikrietzanger

De struikrietzanger is nauw verwant aan onze kleine karekiet en de bosrietzanger en lijkt daar ook behoorlijk op. Subtiële kenmerken zoals de korte handpenprojectie, een wat langere snavel en de wat duidelijker oogstreep voor het oog zijn in het veld vaak moeilijk te zien. De zang is verreweg het beste kenmerk. Meesterlijke imitaties die verweven worden in trage strofes die 5 tot 7 (soms 10) keer worden herhaald. Ook zitten er soms hele mooie snelle echte toonladdertjes in zijn zang die geen andere vogel kan maken.

Het normale broedgebied strekt van Zuid-Finland en de Baltische staten in het westen tot Siberië boven Mongolië in het oosten. Deze soort overwintert in India en daardoor wordt Europa eigenlijk nooit voor eind mei bereikt. De laatste jaren is de struikrietzanger zich sterk naar het westen aan het uitbreiden. Dit zien we in Nederland al duidelijk door steeds meer voor- en najaarsmeldingen de laatste jaren 🐦

De klimop en de klimopbij

Bloeiende klimop. Kars Veling

door Annette van Berkel

In het najaar is een bloeiende klimop een geweldige nectar- en stuifmeelbron. In de stad wordt veel klimop aangeplant. Als je een schutting hebt, begroeid met klimop en hij is 10 jaar oud en je snoeit hem niet of deels dan kan de struik van september t/m november, gaan bloeien. Er worden ook geregeld struikvormen aangeplant die al in de bloeiende fase zijn.

De bloeiwijze van de klimop bestaat uit een bolvormig scherm met een heleboel losse bloemen. Als de groene bloemblaadjes open gaan, komen er als eerste rijpe stuifmeelhokjes tevoorschijn. De bloem produceert nectar op het stijlkussen. Dit gaat door ook als de bloemblaadjes en stuifmeelhokjes afgevallen zijn. Pas dan wordt de stempel rijp en kan bevruchting plaatsvinden. De nectar kan wat indrogen maar is dan nog steeds met wat speeksel op te likken. Dit is vergelijkbaar met hoe wij een lolly consumeren.

Veel insecten

Het is niet verwonderlijk dat zoveel voedsel door heel veel dieren opgemerkt en gebruikt wordt: de bloei trekt veel insecten. Vlinders (dag- zowel als nachtvlinders) komen er nectar drinken. Ook veel zweefvliegen drinken er nectar, evenals allerlei wespesoorten. De laatste jagen er ook vaak op de vliegen. En natuurlijk komen er heel veel honingbijen stuifmeel halen voor het laatste broed en nectar verzamelen voor de overwintering. Het is dan ook een heel gezoom om een bloeiende klimop.

Nauwelijks nog wilde bijen

Aan het eind van het seizoen, als de klimop bloeit, zijn er nauwelijks nog wilde bijen actief. De meeste zitten al lang en breed in overwintering als volwassen bij, pop of larve. Wat je aan bijen tegenkomt, zijn vrijwel altijd honingbijen. Toch is er nog een soort juist nu actief: de klimopbij (*Colletes hederiae*). Het is een nieuwkomer door de opwarming.

Klimopbij

De klimopbij, zijn naam zegt het al, is vaak te vinden op klimop. Ze gebruiken voornamelijk het stuifmeel van deze plant voor hun broed. Het is een soort die profiteert van de opwarming en komt vanuit het zuiden steeds verder naar het noorden.

Op de klimop in mijn tuin verscheen de eerste in 2015. Toen was hij nog heel zeldzaam, dus ik was heel blij met deze waarneming. In Nederland kwam de eerste melding van de klimopbij in 1997. Tot 2011 waren er alleen vondsten in Zuid-Limburg, Zeeuws-Vlaanderen en Walcheren. Inmiddels is de soort in het hele land aan te treffen, zij het nog wel met de grootste dichtheid onder de lijn Den Helder-Twente. De waarnemingen komen vooral uit het stedelijk gebied: een plek die iets warmer is dan het omliggende land en waar veel bloeiende klimop te vinden is.

Zijde

De klimopbij is haast net zo groot als een honingbij. Ze vallen in het drukke honingbijverkeer op een bloeiend klimop op door de duidelijke witte bandjes op het achterlijf, roodbruine beharing op het borststuk en het iets andere gedrag. De klimopbij is een zijdebij. Ze graven gangen in de grond met aan het eind broedcellen. Die bekleden ze met een substantie die bij hard worden op zijde lijkt. Het beschermt de inhoud van de broedcel tegen vocht, schimmels en andere ongewenste invloeden van buiten. De nesten liggen vaak in grote groepen in los zandig substraat. In oktober vliegen nog voornamelijk vrouwtjes.

Het is een leuke uitdaging voor een mooie herfstdag om de soort te vinden! Want na die ene melding heb ik hem later nog maar één keer weer op onze klimop gezien. Het is de vraag of er wel een populatie in Culemborg zit. Dus het is erg boeiend om te kijken of hij hier echt een populatie heeft of dat het passanten zijn. Zie je hem, maak een foto en meld hem bij de insectenwerkgroep van de NVWC (zonder foto wordt de waarneming niet opgenomen).

Ik ben benieuwd waar hij vliegt.

Allemaal op naar de klimop! 🐝

Grote foto: klimopbij drinkt nectar op klimop. Kars Veling

Daaronder:

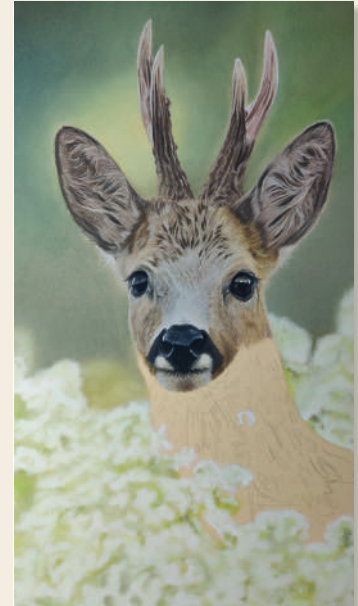
Atalanta drinkt nectar op klimop. Kars Veling

Honingbijen verzamelen stuifmeel op klimop. Op de inzetfoto is heel goed te zien dat de honingbij met kaken en voorpoten stuifmeel los werkt. Annette van Berkel

Agaatvlinder drinkt nectar op klimop. Kars Veling

Ik teken ervoor!

Fiepen, natte neus en een gewei

door Rebecca Engels

Heb je weleens een ree horen fiepen? Zo heet het piepende geluid dat ze maken tijdens de bronsttijd. Die periode loopt van eind juli tot ongeveer half augustus. Dan is het gewei van de reebok, naar mijn mening, op zijn mooist. De structuren en variaties in kleur zijn dan heel goed te zien!

Regelmatig wandelen wij, mijn man, hond en ik, in de Regulieren. Een mooi stukje natuur aan de rand van Culemborg. Vooral in de ochtend of eind van de dag vind ik het er altijd prachtig. Op een mooie dag is het licht er vaak erg mooi in combinatie met de schaduwen van de bomen en reflecties in het water. Ook is dit een plek waar wij zeer regelmatig reeën zien. Meestal op een redelijke afstand langs een bomenrand maar soms hebben we geluk en staan ze wat dichterbij.

Omdat ik ze regelmatig zie, leek mij dit het perfecte onderwerp voor deze editie van de Hak-al! Vanwege de bronsttijd in de afgelopen periode wilde ik het liefst een reebok tekenen. En natuurlijk omdat ik het gewei zo mooi vind.

Spannend!

Eerst ging ik aan de slag met de mooie diepgroene achtergrond. Dit deed ik weer met pan pastels en 'make-up kwastjes'. Ik heb hiervan veel verschillende kleuren waardoor ik ze kon mengen tot de juiste kleur. Daarna was het de beurt aan de bloemen. Wat vond ik dit spannend! Soms weet ik niet zo goed waar ik aan begin, en is toch een kwestie van go-with-the-flow en zien waar ik uitkom. Ook hiervoor gebruikte ik de pan pastels en een klein kwastje. Door draaiende bewegingen te maken, begon het al snel ergens op te lijken. Met pastelpotlood voegde ik later nog meer wit toe voor de bloemen en heb ik meer details aangebracht met groen.

En toen het hoofdonderwerp. Ik begon linksboven met de eerste stang van het gewei. Ik ben rechtshandig dus door van linksboven naar rechtsonder te werken veeg ik zo min mogelijk met mijn hand over het deel wat ik getekend heb. Het gewei bevatte nog verrassend veel kleuren, grijs en bruintinten maar ook geel, roze en zelfs een beetje groen.

Koppie

Het koppie was voor mij het leukste deel om te tekenen. Wanneer de ogen er eenmaal op staan dan begint het dier 'tot leven te komen'. En ook het natte neusje voegt veel toe. Hier ging ik eerst aan de slag met zwart en donkergrijs, en daarna gebruik ik donker en heel licht blauw om diepte te creëren. Door deze lichte kleur en een beetje wit ziet het neusje er 'nat' uit.

Het laatste onderdeel was het lijf van het ree. Dit is iets grover werken omdat er minder detail in zit. Dit gaat dus ook een stuk sneller dan de andere onderdelen. Van begin tot eind heeft deze tekening mij ongeveer 50 uur werk gekost.

Heb jij een lege plek aan de muur waar je nog iets moois op wilt hangen? Deze tekening is ingelijst (met museumglas) beschikbaar (40x50 cm). Neem een kijkje op www.natureartbyrebecca.com voor meer van mijn werk. 🐇

Jong geleerd -

*Nachtvlinders in de Plantage.
Cees van Appeldoorn*

*Met de kinderen een voor een de vallen legen.
Winy Verdouw*

door Gabriëlle van Appeldoorn

Veel opa's en oma's spelen tegenwoordig een actieve rol in de gezinnen van hun kinderen. Oppassen, invalen wanneer er drukte is binnen het gezin, wie heeft er geen ervaring mee. Als lid van onze mooie vereniging kun je zelf actief meehelpen door vanaf jonge leeftijd je (klein)kinderen te betrekken bij de het ontdekken van de natuur! Ongeveer elke maand wordt door de coördinatoren van de Jeugdgroep op zaterdagmiddag een activiteit georganiseerd voor de jeugd tussen de 7 en 12 jaar.

Ze gaan steeds met iets anders aan de slag. Pluizen uilenballen uit, maken onder de microscoop het onzichtbare zichtbaar, maken vetbollen of timmeren iets in elkaar. En vooral: ze trekken erop uit! Met de verrekijker, met bakjes en schepnetten. Om waterdiertjes te zoeken, planten en insecten of stenen langs de Lek. Ze gaan nachtvlinders in de Plantage, luisteren naar vogels, volgen vlinders of spotten reeën.

Naast de vaste begeleiding is er regelmatig iemand die extra veel kan vertellen of laten zien over het onderwerp van die dag. En er is natuurlijk ook altijd iets te drinken met wat lekkers.

Je (klein)kinderen kunnen drie keer meedoen om te kijken of ze het leuk vinden. Daarna kun je ze aanmelden als gezinslid. Ze mogen natuurlijk ook een vriend(in) meenemen. Dat maakt het misschien nog wel extra leuk. Bekijk de jaarkalender op onze website www.nvcw.nl

Voor aanmelden of meer informatie jeugdcoor@nvcw.nl 🐦

oud gedaan

*Schepnetten, een jaarlijks terugkerende activiteit waar altijd veel enthousiaste kinderen op af komen.
Ewoud van der Ploeg*

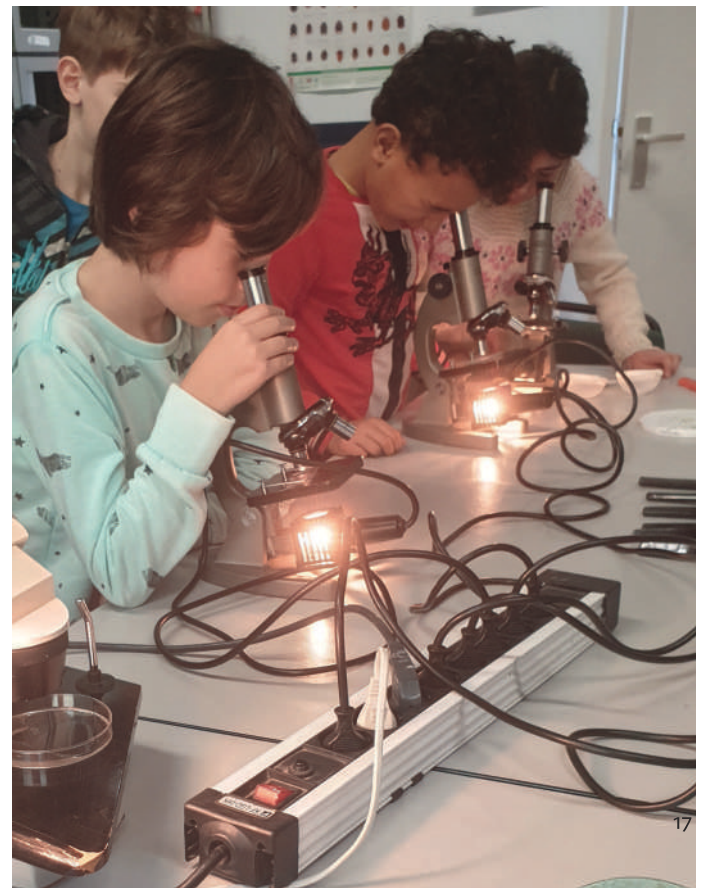

*Dit blijft over van het menu van de uil.
Winny Verdouw*

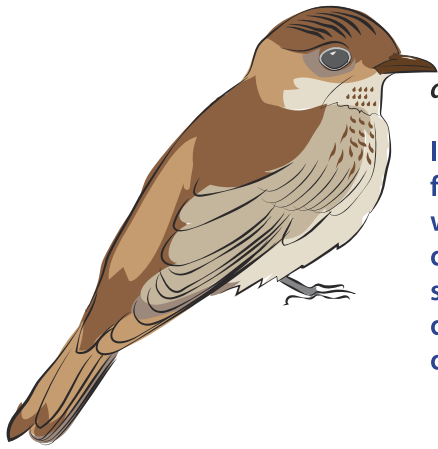
Door de microscoop ontdek je dingen die je met het blote oog niet ziet. Winny Verdouw

Op een koude gure dag in december op pad in de Goilberdingerwaard. Winny Verdouw

Mijmeringen bij de grauwe vliegenvanger

door Berry Lucas

Iedere vogelaar heeft wel een zwak voor één of enkele vogelsoorten. Een van mijn favorieten is niet eens zo'n heel spectaculaire vogel. In ieder geval is het voor mij wel een soort die onwillekeurig aanleiding geeft tot allerlei bespiegelingen over de betekenis van vogels en natuur in mijn leven. Vogels ontdekken en bekijken is sowieso een vorm van escapisme waarin je je soms helemaal kunt verliezen (vinden ook mijn naasten). Het is onder meer de grauwe vliegenvanger die me vooral de afgelopen jaren op die manier heeft beziggehouden.

De eerste kennismaking was in 1976 op een van mijn eerste NVWC-excursies, en is in mijn geheugen gegrift. Ervaren leden leerden je soorten die je nog niet kende, maar die je na die introductie nooit meer zou vergeten. Vooral als hun naam ook het geheugensteuntje vormde dat je als prille beginneling kon gebruiken om zelf soorten te ontdekken. Handige simpele weetjes waren tijftjaf en grutto die hun eigen naam roepen, de kwikstaart die wijpt met zijn staart en altijd vlak voor je op de weg gaat zitten, de boomkruiper die de stam slechts naar boven opklimt versus de boomklever die het twee kanten verticaal op kan. Tot de laatste categorie 'soorten met een ezelsbruggetje' hoorde ook de grauwe vliegenvanger.

Jojo

Ik kende de grauwe vliegenvanger alleen nog van plaatjes in vogelboeken. De kleine vogel zat recht op op de rand van een open nestkast aan de beschutte achterkant van een zwarte gepotdekselde werkschuur in het bos. De basiscursus die ik ter plekke kreeg van mijn NVWC-mentoren destijds: hij zit op een vaste uitkijkpost en vangt vanaf daar in snelle vlucht een insect in de buurt en keert vervolgens altijd naar diezelfde plek terug, als een jojo aan een onzichtbare draad. De ijsvogel doet het weliswaar ook bij het vangen van een vis, maar die heeft zo'n hint voor de herkenning niet nodig. Als ik een grauwe vliegenvanger zie dan check ik nog altijd of de vogel zich consequent aan die foerageerwijze houdt; wat dus niet altijd het geval is.

Hoewel hij regelmatig een kale tak of een boomtop als uitvalsbasis kiest, is mijn ervaring dat je de grauwe vliegenvanger snel over het hoofd ziet. Vaker verschuilen de vogels zich in het gebladerte boven in bomen, en moet je afgaan op de ijle roepjes en de summiere zang, een herhaald 'tsie tsie'. Je maakt snel een miskleur, want veel zangvogels zoals de jongen van de boomkruiper en de winterkoning maken ook zulke geluiden. Elk voorjaar moet ik goed luisteren om er weer een beetje in te komen en de soort ook in de Big Day-lijst op het gehoor af te kunnen vinken zonder 'm daarbij te verwarren met de appelvink. De alarmroep ('twiet-tik-tik') is beter te herkennen, maar die laten ze minder horen.

Grauw

Daarbij komt dat deze zangvogel niet bepaald tot de kleurrijkste schepselen van het vogelrijk behoort. Dat vonden de Oudhollandse naamgevers van de soort ook, maar ik vind de bijvoeging 'grauw' wel wat neerbuigend voor dit parmantige vogeltje. Afgezien van de bedoelde aanduiding van de kleur bruingrijs associeer je *grauw* in het Nederlands met een slechte gezondheid, een oogziekte, zonloze dagen en het canaille.

Ik zou eigenlijk wel af willen van al die vogelnamen met grauw erin. Een vogelaar in Nederland springt doorgaans een gat in de lucht bij het waarnemen van allerlei 'grauw-vogels': neem de grauwe gors, de grauwe fitis, de grauwe pijlstormvogel. En wat is er grauw aan een (mannelijke) grauwe klauwier met mooie pastel kleuren? Een grauwe franjepoot heeft een oranje hals en witte keel in broedkleed. Waarom een grauwe kiekendief zo heet terwijl de man minstens zo 'blauw' is als een man blauwe kiekendief (die feitelijk vooral lichtgrijs is) is mij een raadsel. En het vrouwtje grauwe kiek is als je haar goed bekijkt net zo min grauw als het vrouwtje blauwe. Zelfs een grauwe gans heeft in close up bekeken prachtige witomrande veren en een fraai gestreepte nektekening. De wetenschappelijke naam van de grauwe vliegenvanger is *Muscicapa striata*. *Striata* betekent gestreept, hetgeen duidt op de (overigens wat vage) bestreping van de borst en de kop. De Engelsen zitten enigszins in de buurt met hun naamgeving Spotted Flycatcher. Er moet ook in onze moedertaal toch een toepasselijkere en eerbiediger naam mogelijk zijn om het onderscheid te maken met de bonte en de kleine vliegenvanger?

Vliegenvangerparadijs

Zoals gezegd, de grauwe vliegenvanger heeft altijd veel streepjes voor gehad bij mij. Elk voorjaar kijk ik weer reikhalzend dan wel met gespitste oren uit naar deze late zomergast. Ik koesterde de wens om uiteindelijk een paartje te verlokken om in onze tuin te gaan broeden. Op ons vorige adres in Culemborg had ik al zo'n typische halfopen kast opgehangen, vervaardigd door een zeer handige vriend, die zijn eigen tuin had volgehangen met alle typen perfecte nestkasten die je kon bedenken. Hoewel ik bijna elk jaar wel grauwe vliegenvangers in de buurt zag, vanwege de aanliggende grote tuin van de Julianahoeve met hoge bomen, een houtsingel en een nabije hoogstamboomgaard, heeft de kast er bijna twintig jaar nutteloos gehangen, totdat hij half verrot in stukken uit de pruimenboom viel.

Wij zijn sinds enige jaren gezegend (en belast) met een ruime plattelandstuin aan de lommerrijke Lingedijk die – vind ik – alles in zich heeft voor een grauwe vliegenvanger-leven. Er staan hoge essen, esdoorns en wilgen en oude appelbomen met veel holtes erin. Ik heb inmiddels de al aanwezige beukenhaag verrijkt met een uitdijend inheems houtwal-assortiment met onder meer meidoorn, kornoeljes, vlier, hazelaar en Gelderse roos om de oer-Betuwsse haag zo goed mogelijk te benaderen. Het ooit zo strakke grasgazon is inmiddels door een wat chaotisch maairegim en geholpen door muizen, woelratten en mollen wel om zeep geholpen. Met verwilderde hoekjes, dode bomen, takkenrillen, een composthoop, een iets verwaarloosde moestuin, een verruigd mini-akkerkje en een

A grey flycatcher is perched on a thin, brown tree branch. The bird has a slender body, a long tail, and a pointed beak. Its plumage is a mix of light and dark grey. The background is a soft-focus green, suggesting a dense forest or garden. The lighting is natural, highlighting the bird's features.

*Het topje van de berk
naast het huis wordt
vaak door de grauwe
vliegenvanger uitgeko-
zen als zangpost.*

Two young grey flycatchers are sitting in a nest. They have downy, grey and white feathers and large, dark eyes. The nest is built on a wooden surface, possibly a window sill, and is lined with moss and dried leaves. The background is a plain, light-colored wall.

*De grauwe vliegenvangertjes in onze
tuin, ongeveer twee weken oud en op
het punt van uitvliegen.*

De zelfbouw-vliegenvanger-kast werd niet gewaardeerd. Daarentegen bleek een uitstekende balk onder het dak-overstek de ideale plek om te nestelen.

gammel houtschuurtje begint het een beetje de trekken van een ouderwets rommelig boerenerf te krijgen. Overigens niet alleen ingegeven door het streven naar meer biodiversiteit, maar ook omdat het allemaal wat te veel is om netjes bij te houden.

Zonder op te willen scheppen: ik ben best wel trots op de broedende heggenmussen, zwartkoppen, tjiftjaffen, mezen, merels, zanglijsters, roodborsten, kleine karekieten, groenlingen, putters, spreuuwen, holenduiven, kauwtjes en spechten, met zelfs een nest van de groene specht. We krijgen soms bliksembezoekjes van spotvogel, ringmus, gekraagde roodstaart, braamsluiper, grote lijster, boomklever, appelvink, ijsvogel, sperwer en bosuil om maar wat te noemen. En twee jaar geleden hield een luid zingende nachtegaal me zelfs weken lang uit de slaap. Een paartje steenuilen in de kast in een halfdode appelboom is waarschijnlijk nog te optimistisch. Daartegenover staat dat de luidruchtige kerkuilen van de burens hier regelmatig op muizenjacht gaan. Met weinig moeite moet het toch mogelijk zijn om zelfs de meest desolate ruilverkavelingboerderijen hier in rivierenland om te toveren tot erf Vogel-paradijzen?

Nestkasten

Te midden van dit vogelgezelschap mocht de grauwe vliegenvanger natuurlijk niet ontbreken. Een van de eerste wapenfeiten toen we hier kwamen wonen, was van het overvloedige sloophout uit de verbouwing kasten timmeren voor mezen, winterkoning, steenuil én voor de grauwe vliegenvanger. Ik kroop in de huid van de grauwe vliegenvanger bij het vinden van een goede plek voor de haastig gefabriceerde vliegenvangerswoning. Het voorjaar daarop kwam mijn verwachting bijna uit: begin juni 2020 verscheen de eerste vogel, twee dagen lang druk op allerlei plekken in de tuin zingend. Maar achteraf was de gekozen locatie, de stam van een es in de haag met de opening naar het oosten, misschien niet helemaal naar de zin? Of kwam het door het zaagfoutje waardoor de kast kleiner was geworden dan de bouwtekening voorschreef? Ze hingen er wel rond, maar waren er wellicht al genoeg geschikte holten zoals de vele spechtengaten her en der? Het moet elders in de buurt wel gelukt zijn, want in augustus verscheen plotseling een vliegenvangergezinnetje, dat speels op vliegenjacht ging tussen de fruitbomen. Bovendien ontdekten ze ook onze laissez-faire bloementuin, ten koste van een enkele dagpauwoog en atalanta die acrobatisch uit de lucht geplukt werden.

Verrassing

Met een wél bouwkundig verantwoorde half open kast – althans, er staat 'best for birds' op, en 'ook geschikt voor roodborst en witte kwikstaart' in de beschrijving – deed ik in 2021 een nieuwe, doch vergeefse poging. De focus op vliegenvangers verdween enigszins, terwijl we intussen als een van onze projecten aan de slag gingen met het vervangen van de oude vervallen schuur annex carport. Onze wens ging uit naar een eigen ontwerp streekeigen zwart gepotdekselde (kap)schuur. Die kwam er – met Zweeds rabatten weliswaar – in de loop van het jaar.

Het voorjaar daarop keek ik weer uit naar de komst van alle zomergasten, en natuurlijk naar de grauwe vliegenvanger in het bijzonder. Na aankomst begin juni lieten ze de nestkasten weer links liggen, terwijl een zingend mannetje de tuin niet leek te verlaten. Tot mijn verrassing ontdekte ik terloops op 8 juli op een uitstekende balk onder de dakoversteek van de schuur een nestje. Bij nader onderzoek staarden vier gespikkelde donzige vogeltjes me aan, jongen van de grauwe vliegenvanger! Onopgemerkt had een paartje hier dus open en bloot domicilie gekozen, terwijl ik er dagelijks straal aan voorbij liep. Pas daarna zag ik de ouders ook het nest bezoeken. Mijn actieve herinnering aan die allereerste close encounter met de grauwe vliegenvanger bij die zwarte bosschuur 48 jaar geleden kwam meteen weer naar boven ... Al na een week was het nest verlaten, hopelijk omdat de jongen succesvol waren uitgevlogen.

Mislukt

Dit jaar hield ik weer vol verwachting die nestplaats goed in de gaten. Pas na twee weken voortdurend zingen van het mannetje, zag ik weer nestmateriaal liggen, maar nu op een andere liggende balk dan vorig jaar. Het nest was erg luchtig opgebouwd uit mos en bleek gemakkelijk weg te waaien. Een tweede poging was op de oude plek, maar de helft van het nestje lag een paar dagen later ook op de grond. Later vond ik ook zo'n aanzet tot een nest op weer een andere balk onder de kap, maar ook daar was geen teken van broeden. Plankjes die ik daarna tegen de balken heb getimmerd om de nesten te beveiligen bleken mosterd na de maaltijd. Helaas moet ik het dit jaar dus zonder dit aangenaam gezelschap doen. Ik hoorde nog dagen lang een grauwe vliegenvanger zingen rond de schuur, misschien is het dus toch nog goed gekomen. Ik kijk in ieder geval al weer uit naar het begin van de volgende zomer. 🐦

Aha, op die manier!

Het verhaal achter de foto

door Petra Ringenaldus

Voor onze Big Day-voorbereiding zijn Nina de Rooij en ik sinds vorige zomer regelmatig op pad geweest. Deze winter had ik een voordelige telescoop op de kop getikt en die moest natuurlijk even getest worden. Dus trokken wij naar Everdingen, waar we er al snel achter kwamen dat het daar eigenlijk veel te koud voor was. Halverwege het afstellen van het statief en de telescoop zelf, waren mijn vingers al bevroren. Dus dan toch maar even met de verrekijker verder.

Op de terugweg naar de auto zagen we echter een heel raar beest in het water staan dat we geen van beiden konden thuisbrengen. Met de verrekijker kwamen we er niet uit. Het leek ergens op een blauwe reiger, maar ... met een donkere kop? Hmmm. De kop had wel wat van een aalscholver. Maar dat lijf dan? Dan toch de telescoop er maar even bijgehaald. Toen werd opeens alles duidelijk. Het was een reiger die zijn kop onder zijn vleugel had gestoken en vlak achter hem stond een aalscholver met zijn kop omhoog, en wel zodanig dat het van een afstandje één vogel leek. Het is geen geweldige foto, met de telefoon door de telescoop genomen, maar we hebben even smakelijk om deze 'reigscholver' gelachen! 🐦

Beleef de Lente 2023: van donsexplosies tot

Veel NVWC'ers kennen Beleef de Lente, het inmiddels 17 jaar oude vogelwebcamproject van Vogelbescherming Nederland. Voor wie het niet kent: bij BeleefdeLente.nl kan je vanaf eind februari maandenlang 24/7 live meekijken in de nesten van vogels in Nederland. Naast livebeelden biedt Beleef de Lente dagelijks clips met hoogtepunten, talloze blogs en bij iedere soort een eigen chat. Misschien niet bij alle NVWC'ers bekend is dat ondergetekende sinds 2010 de ruim 80 vrijwilligers van Beleef de Lente begeleidt en de publiciteit, social media en nieuwsbrieven verzorgt. Aan het eind van het seizoen 2023 schreef ik dit overzichtsblog dat hopelijk ook de moeite waard is voor de natuur- en vogelliefhebbers uit Culemborg en omstreken.

door Louis van Oort

*Moeder en kind
bosuil*

Op zondagochtend 26 februari gingen de camera's van Beleef de Lente aan, waarna we dik 5 maanden live konden meekijken in vogelnesten tijdens het broedseizoen. Goed voor 24/7 lief en leed, drama en hartverwarmende momenten. En spektakel, veel spektakel...

Verwend nest

Het 17e seizoen begon met de bosuil, die al sinds 9 februari op een ei zat. Bij dat ene ei bleef het. En omdat er dit seizoen aan muizen bepaald geen gebrek was, konden we gerust spreken van een door en door verwend uilskuiken. Een week voor het uitvliegen eind april werd het jong geringd, en daarbij bleek dat 'ie 399 gram woog: een zeer weldoorvoede jonge bosuil.

Van donsballietjes tot reuzenjongen

Een andere vroege broeder is de zeearend. In het enorme nest in het Friese natuurgebied Alde Feanen werd 4 dagen nadat Beleef de Lente live was gegaan het eerste ei gelegd. Later volgde nog een tweede ei en net als vorig seizoen zagen we twee schattige donsballietjes in vier maanden tijd uitgroeien tot majestueuze roofvogels. Wat een verrijking voor het Nederlandse landschap zijn die zeearenden toch!

Donsexplosie

De kerkuilen waren er voor hun doen ook vroeg bij. Op 29 maart werd het eerste van zeven eieren gelegd, een echte zevenklapper dus. Alle eieren kwamen uit en opmerkelijk genoeg leken alle jongen het te gaan redden, totdat de jongste het na 2 weken onverwacht toch niet kon bolwerken tegen zijn broers en zussen. De overige zes groeiden echter gezond

Beleef de Lente

nestinpikkerij

Vogelbescherming
NEDERLAND

De indrukwekkend grote zeearendjongen en zeearend op het nest na een maartse sneeuwbuï

Donsexplosie kerkuilen

en wel op en dat leidde tot prachtige beelden. Sommige kijkers hadden het over een 'donsexplosie' of de 'suikerspinnenclub', terwijl de jonge uilen – toen ze eenmaal de kast hadden verlaten – vaak prachtig in full colour in de hooiberg te zien waren. Onvergetelijk!

Dartel kwartet

Bij de steenuilen was het spannend of ze een gezin zouden gaan stichten in de relatief nieuwe nestkast. De voortekenen waren gunstig in maart en op 4 april was daar het eerste van vier eieren. Ook deze kwamen allemaal uit en de kuikens groeiden uit tot een dartel kwartet jonge steenuiltjes, waar we nog weken plezier aan hebben beleefd. De komende jaren zitten we wel goed met deze kast.

Het bijna-complete steenuilgezin in de kast

Dankzij de infraroodcameras zijn de vogels ook 's nachts live te volgen

Broedende kievit in de Eempolder

Een van de ruim 250 aanvallen van de visarend op de grote Canadese gans

Gemengde gevoelens

De prachtige nieuwe cameralocatie bij de ooievaars – in Nijerijne, Friesland - leverde een nest met gemengde gevoelens op. Hoewel liefst vijf kuikens uitkwamen, stierven er daar door het koude en natte voorjaar drie van. De overige twee bleken echte survivors en vlogen uiteindelijk uit. Ook van deze locatie kunnen we in de volgende seizoenen veel moois verwachten.

Visarendsoap

Dat een nest niet altijd succesvol hoeft te zijn om de aandacht te trekken, bewees de visarend. Bij het inmiddels vertrouwde nest in de Biesbosch ontrolde zich een heuse soap. De man, die we kennen als stamvader van de in de Biesbosch broedende visarenden, was keurig op tijd terug op het nest. Maar hij wachtte tevergeefs op de terugkeer van zijn vrouw, terwijl een paar Canadese ganzen het nest probeerde in te pikken. Dit leverde de misschien wel spectaculairste beelden op uit de geschiedenis van Beleef de Lente. Met honderden indrukwekkende duikvluchten probeerde de visarend de ganzen van het nest te jagen. Maar met weinig succes, want de luid 'honkende' Canadezen bleven zitten waar ze zaten. Sterker nog, de vrouw slaagde erin 2 eieren te leggen. Maar karma is a bitch, want in de nachtelijke uren dook een boomarter op die er met de ganzeneieren vandoor ging. Aan het eind van de rit werd er door helemaal niemand gebroed in dit nest. Maar spannend was het!

Mislukt

In verschillende andere nesten ging het ook niet helemaal – of eigenlijk helemaal niet – goed. De vijf wit-met-rode-vlekken-eitjes van de koolmees werden koud toen het vrouwtje nooit meer terugkwam op het nest. Voor de twee verschillende paren slechtvalk was het verhaal niet beter: de eieren van het paar op het Rijksmuseum bleken niet in orde en werden door moe zelf opgepeuzeld. In de Mortel kwam het paar helemaal niet tot broeden. Hoewel de twee elkaar schaamteloos beminden, leverde het geen eieren op. De oorzaak ervan blijft onduidelijk.

Bouwvakker kraakt nest

Verder waren we wat teleurgesteld toen het boerenzwaluwnest gekraakt werd door een winterkoning. Gelukkig maakte die teleurstelling gauw plaats voor bewondering toen de winterkoning zich ontpopte tot een echte bouwvakker. Uiteindelijk werden er geen eieren gelegd maar zagen we wel live een schitterend nestje ontstaan.

Terrorbuizerd

En zoals het hoort bij het leven was er ook verdriet. Bijvoorbeeld toen een buizerd maar liefst twee scholeksterkuikens verorberde, het derde eenzaam achterlatend. Dit derde jong durfde zich een tijdje alleen 's nachts te vertonen en ontsnapte

Man merel bezig met de nestbouw

Gezin scholekster toen het nog compleet was

De gierzwaluwen in hun kast op kasteel Waardenburg

zo aan de loerende buizerd, tot hij uiteindelijk groot genoeg was om van het dak te springen.

Push-ups

Gelukkig ging het vaker wél dan niet goed bij de Beleef de Lente-nesten. De merels brachten bijvoorbeeld in een handomdraai drie jongen groot, terwijl we ook drie gierzwaluwjongen zagen uitvliegen. Voor die tijd konden we genieten van complete workouts van de jonge gierzwaluwen, die echte push-ups op hun vleugelpunten lieten zien. Unieke beelden!

Drie verschillende nesten

Bij de boerenlandvogelcam in Polder Eemland zagen we liefst drie succesvolle nesten van drie weidevogelsoorten, die het overal in Nederland verder moeilijk hebben: achtereenvolgens Kievit, grutto en scholekster. Daarnaast konden we genieten van fantastische beelden van talloze vogelsoorten die eten kwamen zoeken in een speciaal voor hen onder water gezet weiland (plas-dras) in deze polder.

Beeld én geluid

Tot slot was het van de eerste tot de laatste minuut voor iedere vogelaar feest bij de bosvijvercam. Hier zagen we dagelijks schitterende soorten als appelvink komen badderen en drinken. Veel kijkers zetten deze camera de hele dag aan; niet alleen voor

de fraaie beelden, maar ook voor de prachtige geluiden van de vele bosvogels.

Voorlopig zullen ze even wat anders op moeten zetten, want de camera's gaan weer voor een half jaar offline. Gelukkig kan je alle clips nog terugkijken en weblogs teruglezen.

1,1 miljoen unieke bezoekers

En daarmee komt dus een eind aan seizoen 17 van Beleef de Lente. Een prachtig seizoen, waarbij in totaal liefst 34 jongen uitvlogen en waarbij we ruim 1,1 miljoen unieke bezoekers mochten begroeten. Na al die jaren is dit vogelwebcamproject van Vogelbescherming Nederland dus nog onverminderd populair.

Dat hebben we natuurlijk te danken aan al die fantastische vogelsoorten die hun intieme liefdes- en gezinsleven aan ons laten zien, maar ook aan het team van tachtig vrijwilligers dat zich jaar in jaar uit inzet om dit mogelijk te maken. Al die clipmakers, bloggers en moderators krijgen na dik 5 maanden ook eindelijk rust, zodat ze eind februari weer helemaal opgeladen zijn voor Beleef de Lente, seizoen 18! 🐦

Alle foto's: Beleef de Lente, Vogelbescherming Nederland

Flora Culenburgensis

een 19e eeuwse botanisch meesterwerk uit Culemborg

door Wim Rubers en Kees van de Vate

Onlangs verscheen bij het Historisch Genootschap Voet van Oudheusden een Voetnoot over de Flora Culenburgensis, een door Willem Johan Alpherts (1795-1866) tussen 1863 en 1865 vervaardigd tweedelig album met gekleurde afbeeldingen van 204 planten die vervaardigd zijn via een speciale tekentechniek, de zogenaamde natuurzeldruk. Het bestaan van dit bijzonder fraaie boekwerk was tot voor kort betrekkelijk onbekend. Om hier verandering in te brengen, willen we op deze plaats dan ook graag in NVWC-verband een en ander toelichten.

Voor een link met de Natuur-en Vogelwacht Culemborg met deze flora moeten we teruggaan naar omstreeks 1980. De NVWC is dan inmiddels het eerste lustrum genaderd. Naast een vogelwerkgroep zijn er nog enkele werkgroepen opgericht waaronder een plantenwerkgroep. Een enthousiast clubje met veel excursies, inventarisaties en cursussen. Zoals dat gaat, worden ook bij de excursies rond Culemborg zeldzame planten gevonden en om te weten of het daarbij om nieuwe vindplaatsen gaat moest er onderzoek gedaan worden. Wim Rubers was indertijd werkzaam op het Rijksherbarium in Leiden, het walhalla van de Nederlandse flora. Er was daarmee toegang tot veel vindplaatsgegevens zoals die daar opgeslagen waren in kaartsystemen, op oude IVON-streeplijsten en vooral in de immense bibliotheek.

Mysterieuze tekst

Bij dit onderzoek dook een fiche op met de mysterieuze tekst: Alpherts. Flora Culenburgensis. Navraag bij dr. Leenhouts, de beheerder van de collectie botanische tekeningen en schilderijen (de zgn. Icones-collectie) verschaftte meer informatie. In deze verzameling bevinden zich allerlei kostbare en vaak zeer oude tekeningen en schilderijen van wilde planten die gebruikt zijn voor botanische publicaties. Tegenwoordig zijn ze ondergebracht in Naturalis Biodiversity Center. De term natuurzeldruk viel en er werd gewezen op de bijzonder hoge kwaliteit van het werk. En Leenhouts kon het weten, want oude schilderkunst was een specialisatie van hem. De twee albums met ingebonden platen die tevoorschijn kwamen, waren verbluffend. Ze hadden de uitstraling van een oud kruidenboek, wat ook nog eens geaccentueerd werd door de uitgebreide teksten over allerlei geneeskundige toepassingen. We wilden er in Culemborg wat mee en enkele jaren later werd er gedacht aan een soort van beperkte facsimile jubileumuitgave voor het 10-jarig bestaan van de NVWC, maar dit bleek helaas financieel niet haalbaar. Het plan raakte in de vergetelheid maar vijf jaar geleden werd het door een studiegroepje van Kees van de Vate, Wim Rubers en Leo van der Kooij weer ter hand genomen, nu in een andere vorm en in samenwerking met het Historisch Genootschap. De botanische wereld was inmiddels wakker geworden. In 2014 was er in het Teylers Museum een expositie geweest over natuurzeldruk waarbij ook werk van Alpherts getoond werd en in 2015 verscheen bij de KNNV

het boek Botanische Meesterwerken met daarin een hoofdstuk speciaal gewijd aan de Flora Culenburgensis.

Natuurzeldruk

Natuurzeldruk, hoe moeten we ons dat voorstellen? Helaas heeft Alpherts er zelf niets over geschreven, maar het was in die tijd wel een beetje in de mode. De volgende werkwijze was toen min of meer gebruikelijk. De plant werd eerst een korte tijd gedroogd in een plantenpers, niet te lang want de stengels moeten buigbaar blijven. Daarna werd ze op een glasplaat gelegd die voorzien was van een laagje grafietpoeder (of ander zwartsel zoals roet) en voorzichtig aangedrukt. Vervolgens werd de plant tussen twee vellen tekenpapier opnieuw aangedrukt op zo'n manier dat vooral de contouren en nerven via het aangekleefde zwartsel overgebracht worden. Een nauwkeurig werkje dat veel oefening vergt. Het resultaat werd verder door Alpherts met aquarel ingekleurd. Voordeel hierbij is dat de verhoudingen gelijk 1:1 goed zijn en heel wat nerfjes er ook goed op staan. Nadeel lijkt toch wel de omslachtigheid en een hoop geknoei, een ervaren tekenaar doet zoiets direct uit de hand. Maar 204 platen in drie seizoenen en het geheel ook nog eens te voorzien van veel tekst: Alpherts was er uiterst bedreven in!

Alpherts was 'stadsdoctor' in Culemborg, een arts in dienst van de gemeente die gratis medische zorg moest geven aan alle armen van de stad, in het bijzonder aan allen die in een instelling waren opgenomen zoals het Elisabeth Weeshuis en het Oudemanhuis. Hij was ook wethouder, ambtenaar van de Burgerlijke stand en nog meer, kortom hij behoorde bij de stedelijke elite die toen Culemborg bestuurde. Hij studeerde medicijnen in Leiden, in welke studie toen de kruidengeneeskunde een grote plaats innam. Daaraan dankte hij zijn botanische interesse, die aan het eind van zijn leven, van 1863 tot 1865, culmineerde in zijn Flora Culenburgensis, een schitterend botanisch plaatwerk van unieke natuurzeldrukken van planten die hij in en rond Culemborg verzameld heeft.

Culemborgse planten in de tijd van Alpherts

Er is in Alpherts' Flora veel moois te vinden over allerlei bijzondere planten uit de omgeving van Culemborg. Noemenswaardig zijn bijvoorbeeld esdoornganzenvoet, bolderik, gele helmblom, ijzerhard, bilzenkruid, aardaker, stinkende ballote, moeraskartelblad en

*Koekoeksbloem, cichorei,
Akkerwinde, zwanenbloem*

Natuurzelfdruk, klein hoefblad

De bladeren en stengels vormen een duidelijk voorbeeld van natuurzelfdruk door de gedetailleerde weergave van nervatuur en bladranden. Waarschijnlijk zijn de verschillende stadia van de bloemen (knop, bloem, zaadpluis) er handmatig bij geschilderd. Het geheel is daarmee een mengvorm van druk- en schilderkunst.

Bijzondere Culemborgse planten: bolderik

Bolderik groeide in Alpherts tijd nog algemeen als akkeronkruid in de roggevelden. Door nieuwe methoden om het zaaizaad te zuiveren is deze prachtige plant geheel verdwenen.

karwij. Ook staan er in de tekst leuke wetenswaardigheden zoals bij veldsla. Wij denken misschien dat deze sla een moderniteit uit de supermarkt is, maar in Alpherts tijd werd veldsla ook al gekweekt. Maar hij vond de wilde variant zoals hij die aan de slootkant van de Volencampen aantrof veel 'malscher en aangenamer' dan de in tuinen gekweekte vorm en wist te melden dat wilde veldsla in de Nederbetuwe op bouwland gezocht werd en 'in den winter te Tiel geregeld ter markt gebracht wordt'. En bij krabbenscheer, nu een zeldzame slootplant op plaatsen met kwel, toen door het schonere water algemeen: volgens Alpherts wordt deze steeds meer nuttig gebruikt als meststof voor akkers met aardappels en rogge door ze uit de sloot te halen en onder te ploegen. Zoals steeds stond bij hem niet alleen de schoonheid maar vooral het nut van een plant voorop.

Wie echter een weergave hoopt te vinden van een uitgebreide planteninventarisatie rond 1860 zal teleurgesteld worden. Alpherts ging vooral voor in zijn ogen mooie planten met duidelijke bloemen en voor medicinale planten. Daar zitten wel zeldzaamheden bij maar helaas voor ons is er dan niet steeds een vindplaats bij aangegeven. Grassen, zegenen en planten met kleine bloemen zul je er maar mondjesmaat in vinden. Hij was weliswaar niet bang voor natte voeten, want er staan veel moeras- en waterplanten in, maar helaas kwam hij toch nauwelijks in het drassige achterland van Culemborg en ook van de rivieroever en uiterwaarden ontbreekt er nogal wat. Wel zijn er planten bij uit zijn ruim bemeten tuin aan de Ridderstraat.

De term 'Flora' wordt dus door hem flexibel gehanteerd evenals 'Culenburgensis' want ook planten van elders mochten gerust een

plaatsje krijgen. Zo zijn er mooie platen van bostulp, gele anemoon en droogbloeiër zonder plaatsaanduiding, die waarschijnlijk niet in Culemborg voorkwamen, hoewel ze afkomstig kunnen zijn uit Alpherts eigen tuin of uit de kasteeltuin waar twee van de drie ook nu nog als stinsenplant voorkomen.

'Soortenjager'

Voor het onderzoek naar de flora rond Culemborg uit Alpherts tijd hebben we veel gegevens uit andere bronnen kunnen achterhalen. Zoals het herbarium van zijn zoon Gerard, die tussen 1842 en 1847 veel planten verzamelde bij Culemborg. Zijn planten zijn voor een deel bewaard gebleven in Naturalis, maar een ander deel is in een schoolherbarium in Wageningen terechtgekomen en verloren gegaan.

Floristen die van elders kwamen hadden het speciaal gemunt op zeldzaamheden die in de destijds gangbare plantenboeken vermeld werden voor de Lekdijk tussen Culemborg en Vianen zoals bleek schildzaad (destijds nieuw voor Nederland). Deze soort trok veel floristen, het verschijnsel 'soortenjager' bestond toen kennelijk ook al! Maar schildzaad, torenkruid, rode bremraap en veel andere bijzondere soorten blijken nogal onbestendig te zijn en zijn vaak maar kortstondig aanwezig.

Toen Alpherts aan zijn Flora werkte, veranderde er veel bij Culemborg. De spoordijk werd aangelegd, wat gepaard ging met enorme verplaatsingen van grond. Er was veel zand nodig en de droge graslanden aan de rivierdijk en in de uiterwaard moesten het in de zandhonger ontgelden. Een halve eeuw later blijken hierdoor vrijwel alle zeldzaamheden van eertijds verdwenen te zijn.

Grote planten: waterzuring

Grote planten zijn wel wat lastig voor natuurzeldruk. Bij de Waterzuring werd dit probleem opgelost door een extra lang vel papier uit te klappen.

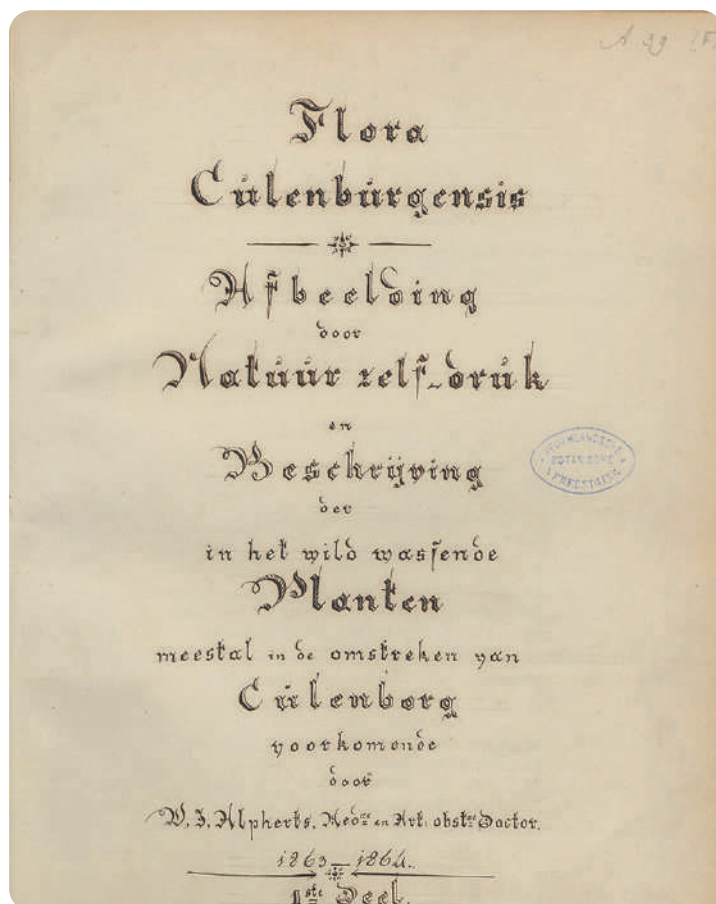
Raadsel

Als we nu naar de soortenlijsten van toen kijken, stellen ze ons toch voor een raadsel. Bijzondere planten die in recente tijd bij Culenburg gevonden zijn zoals muizenstaart, hongerbloempje, weidegeelster, dauwnetel, waterdrieblad, diverse orchideeën ontbreken op die oude lijsten. Waren ze er nog niet en zijn het dus nieuwkomers of zijn ze over het hoofd gezien? We zullen er waarschijnlijk nooit achter komen.

Tot slot moeten we vermelden dat we als samenstellers van de Voetnoot veel plezier beleefd hebben aan het speuren naar oude gegevens en vooral genoten hebben van de prachtige bloemen- en plantenweelde die Alpherts ons via zijn teken- en aquarelwerk nagelaten heeft. 🐦

Apart voor leden van de NVWC heeft het bestuur vijftig exemplaren van de Voetnoot over de Flora Culenburgensis aangeschaft. U kunt deze verkrijgen voor een gereduceerde prijs van van 2,50 euro. Mailtje sturen naar post@nvwc.nl.

Titelpagina

Samenwerking met watersportvereniging de Helling de Helling

Wandelen in de uiterwaarden van Culemborg

NWC en Jachthaven Culemborg

Jachthaven Culemborg
De Stichting Jachthaven & Camping de Helling (SJCH) pacht en beheert sinds 2013 de jachthaven van Culemborg. De stichting is ontstaan uit Watersportvereniging De Helling die is opgericht in 1951 en Titos Scooting. Naast de haven met ruim 275 ligplaatsen, zijn er 24 vaste stacaravans en slaapplekken voor caravans en campers. Door de ligging in het weidse rivierengebied en nabij de binnenstad verwelkomen wij jaarlijks meer dan 5000 passanten.

De jachthaven is een stichting zonder winstoogmerk, het grootste deel van het werk wordt dan ook verricht door enthousiaste, gepassioneerde vrijwilligers. Onze ambitie is maatschappelijk verantwoord ondernemen, met zorg en aandacht voor duurzaamheid en milieu. Deze thema's spelen een belangrijke rol in de keuzes die we maken voor het beheer van de haven.

Coördinatie: Natuur- en Vogelwacht Culemborg
in samenwerking met Watersportvereniging
Rijnsloot, Plaats van Leeu, Amstel-Camp, De
Boven, Van der Berg, Watersportvereniging
Eric van Grieken.

Ontdekken, beschermen, vertellen
De Natuur- en Vogelwacht Culemborg e.o. (NWC) is een bruisende vereniging met vrijwilligers die zich met hart en ziel inzetten voor de natuur. Gezelligheid en een goede samenwerking tussen al die enthousiaste leden zorgen ervoor dat men zich graag voor de NWC inzet. De NWC organiseert activiteiten die openstaan voor iedereen, ook niet-leden dus. Neem een kijkje op www.nwvc.nl welke activiteiten de komende tijd georganiseerd worden door de diverse werkgroepen.

Historie

Het gebied om de haven heeft in de loop van de eeuwen grote veranderingen ondergaan. Vroeger veranderde de loop van de rivier regelmatig, tot deze vanaf de 12e eeuw steeds meer vastgelegd werd binnen de huidige dijken. De uiterwaarden vormen sindsdien het gebied tussen de zomerdijk en de winterdijk. Ze zijn vanouds gebruikt als weiland, waar men koeien en vooral paarden weidde. Om Culemborg beter bereikbaar te maken voor schepen werd de Kleine Lek gegraven en werd een oud wiel (restant van dijkdoorbraak) ingericht als haven, de Ronde Haven. Toen de Veerweg werd aangelegd is de Kleine Lek afgedamd. De havenactiviteit verplaatste zich naar het water langs de Veerweg. Bij de oude haven werd een steenfabriek gebouwd, in de negentiende eeuw gevolgd door o.a. een glasfabriek en een jessieven- en likeurstokerij. Deze zijn verdwenen.

Natuur in de uiterwaarden

Vanaf 1995 zijn de westelijke uiterwaarden door agrarisch omgevings tot nieuwe natuur. Als bijzaak worden nog wel koeien geweid. Vanuit de haven de Veerweg veld, onder de spoorbrug door kom je in de Baarsenwaard en verderop in de Gouberdingsewaard. De oostelijke uiterwaarden zijn grotendeels agrarisch in gebruik. Wandelend langs de rivier vanaf de haven kom je eerst in de Lazariuswaard en vervolgens in de Redichemse Waard. De uiterwaarden zijn waardevolle gebieden voor zowel flora als fauna. Diverse vogels hebben hier hun broedgebied, en nog meer soorten foerageren hier. In het broedseizoen, liefst ook daarbuiten, gaag bij het wandelen de hond aangetijden houden.

Soorten vogels die je aan kunt treffen, zijn o.a. kievit, grutto, tarbotan, grasgaper en brandgans. Langs en op de rivier zie je bijvoorbeeld scholekster, grote zaagbek, faai, kollemeuse en stormmeuse. Op de spoorbrug laat zich regelmatig een slechtvalk zien. In de Baarsenwaard leven ook rietvogels zoals rietzanger, kleine kraaiet en blauwborst.

Bever bij Werk aan het Spiegel

door Johan de Kruijff

In mei 2022 nam het bestuur van de Helling contact op met de NWC. Men was bezig met een proces van vergroening van het hele terrein en verhoging van de biodiversiteit en natuurwaarden. Het terrein van de Helling omvat naast de havenfaciliteiten ook de bijbehorende camping met vaste bewoners en passanten.

Er werd gedacht aan een informatiebord bij het havenkantoor, informatie naar de gasten met betrekking tot excursies, eventueel een informatieavond over biodiversiteit voor de ca. 100 vrijwilligers van de Helling. Ook aan het ophangen van nestkasten voor mezen, en vleermuiskasten. Er vonden gesprekken plaats met het bestuur, waarbij wij meegedacht hebben over deze punten en adviezen hebben gege-

ven. Dit resulteerde onder meer in het ophangen van nestkasten voor mezen.

Tevens werd een groot informatiebord gerealiseerd tegen de gevel van het havenkantoor met als thema: *Wandelen in de uiterwaarden van Culemborg*. Het omvat een kaartje van de omgeving met wandelmogelijkheden, informatie over de natuur en de historie van de uiterwaarden en het omliggende gebied. Hiernaast informatie over de NWC, met ons logo en een QR-code naar de website. De informatie is bedoeld voor wandelaars, bezoekers en recreanten ter plaatse. Het ontwerp is van onze Hak-al-vormgever Eric van Grieken met medewerking van Jan van den Berg, onze websitebouwer. Foto's beschikbaar gesteld door Paul van Veen en Gijs Brienne.

COLOFON

Hak-al is een uitgave van de Natuur- en Vogelwacht Culemborg en wordt gratis onder haar leden verspreid.

NATUUR- EN VOGELWACHT CULEMBORG (NVWC)

Steenovenslaan 20
4101 AM Culemborg
Triodosbank: NL53TRIO 0781 404 312
KvK Tiel : 40156764
e-mail : post@nvwc.nl
website: www.nvwc.nl
NVWC op Twitter: @NVWCulemborg

ANBI

(Algemeen Nut Beogende Instelling)
De NVWC is een ANBI-instelling:
een gift aan de NVWC is aftrekbaar van het belastbaar inkomen.

REDACTIE

Hoofdredacteur: Louis van Oort
Gabriëlle van Appeldoorn
Berry Lucas
Vormgeving: Eric van Grieken
hakalopmaak@gmail.com

DRUK

BladNL
Oplage: 425 exemplaren

VRAGEN OVER BEZORGING

Johan de Kruif 0345 – 515 767
Distributie:
Ans van den Berg, Yme Jan en Jaaike Bosma,
Jan Dirk Buizer en Mirjam Melman,
Carolien Duivenvoorde, Jannus Geleedst,
Marga Gerards, Jurgen Geven, Gerdit Greve,
Gijsje van Ingen, Caroline van der Laan,
Yvonne Jakobs-Lommers,
Jandirk Kievit, Leo van der Kooij,
Annemarie Roelink, Wim en Carla Rubers,
Winy Verdouw, Marja ten Voorde,
Harry van de Warenburg, Frans Waroux

OVERIGE ILLUSTRATIES

Eric van Grieken

Overname van artikelen, tabellen en schema's is alleen toegestaan met de volgende bronvermelding. "Bron: Hak-al 03-2023, Natuur- en Vogelwacht Culemborg." Overname van foto's of illustraties is zonder toestemming van de fotograaf of illustrator niet toegestaan. De redactie behoudt zich het recht voor aangeleverde artikelen in te korten, aan te passen, niet te plaatsen en aangeleverde afbeeldingen niet op te nemen.

www.nvwc.nl

ADRESSEN EN INFO

BESTUUR

Contact opnemen met bestuur kan door te mailen naar bestuur@nvwc.nl of te bellen.

Kars Veling (voorzitter)

0345 – 531 689

Martin Heerschop (secretaris)

0345 – 520 380

Johan de Kruif (penningmeester)

0345 – 515 767

Gijsje van Ingen

nvwc.vaningen@gmail.com

Theo de Jong

0345 – 519 946

Ruud Post

VERTROUWENSPERSOON

Carolien Duivenvoorde
carolienduivenvoorde@pscd.nl
0345 – 505 423

INSECTENWERKGROEP

Kars Veling
0345 - 531 689
insectenoor@nvwc.nl

JEUGDROEP

Winy Verdouw
06 – 40 80 52 08
Maartje van der Ploeg
06 – 10 75 98 66
jeugdcoor@nvwc.nl

KNOTWERKGROEP

Harry van de Warenburg
06 – 44 70 47 54
knotcoor@nvwc.nl

LEZINGEN EN CURSUSSEN

Annette van Berkel
0345 – 531 689
lezingcoor@nvwc.nl

NESTKASTWERKGROEP

Cees van Appeldoorn
Gerrit van Utrecht
post@nvwc.nl

PLANTENWERKGROEP

Bram Schenkeveld
bramschenkeveld@gmail.com

TUIN- EN KLUSWERKGROEP

Frans Waroux
0345 – 515 393
kluscoor@nvwc.nl

VOGELWERKGROEP

Gerrit-Jan Klop
06 – 51 14 86 42

ZOOGDIERENWERKGROEP

Jurgen Geven
0345 – 533 756
zoogdierenoor@nvwc.nl

VRAGEN OVER INSECTEN

Annette van Berkel
0345 – 531 689
lezingcoor@nvwc.nl
Ewoud van der Ploeg
Agrius_convolutuli@hotmail.com
Maartje van der Ploeg
peetmaartje@hotmail.com

Alleen al voor die vier schitterende Hak-als per jaar zou je lid worden!

Ontdekken, beschermen, genieten!

Leden van de Natuur- en Vogelwacht Culemborg zijn graag met de natuur bezig. Al die enthousiaste leden zorgen voor gezelligheid en een goede samenwerking, voor het goede doel en zeker voor een inspirerende vereniging. Wij zijn allemaal vrijwilligers en organiseren activiteiten die openstaan voor iedereen, dus ook voor niet-leden. Lezingen, excursies of natuurwandelingen bijvoorbeeld. Op onze website staan de jaarkalenders voor de senioren en voor de jeugd. Behalve de activiteiten op de twee kalenders, organiseren de werkgroepen ook diverse eigen activiteiten.

Lid worden?

Vul het aanmeldingsformulier in op onze website: www.nvwc.nl.

Wat krijg je voor je lidmaatschap?

Vier keer per jaar het schitterende verenigingsblad de Hak-al. Aankondigingen van alle activiteiten via de maandelijkse e-mailnieuwsbrief Tsjie!p! Mogelijkheid om deel te nemen aan alle activiteiten. Lid worden van een of meer werkgroepen. Stemrechten, je kunt dus meebeslissen over het beleid van de NVWC.

Laatste uitgave *Het Vogeljaar* jubileumboek en collectorsitem

door *Gabrielle van Appeldoorn*

Na een periode van 70 jaar kwam vorig jaar een einde aan het verschijnen van *Het Vogeljaar*. Al die jaren bood het tijdschrift informatie over het wel en wee van de vogels wereldwijd. Vermaarde schrijvers zoals Strijbos, Voous, Zweeres, maar ook enthousiaste amateurvogelaars leverden hun bijdragen. Daarmee bood *Het Vogeljaar* zowel de academicus als de gewone vogelaar een platform.

In een laatste uitgave in boekvorm neemt het tijdschrift afscheid van zijn trouwe achterban. Ruim vijftientig auteurs leverden een aandeel en geven een treffend beeld

van de ontwikkelingen in de wereld van vogelstudie, beschermingswerk en de toename van vogelplezier onder de bevolking, gedurende de hele periode van 70 jaar.

Het boek kunt u bestellen door €20 over te maken op rekening NL28 INGB 0000 964472 ten name van het *Vogeljaar*. Inlichtingen:

Willem Werkman, Boterbloemstraat 20, 5321 RR Hedel.

Het bonusnummer *Het allerlaatste Vogeljaar* kunt u gratis downloaden via

<https://www.vogeljaar.nl/overzicht.shtml>

Agenda NVWC

In de Tsjiehp op de website www.nvwc.nl wordt de actuele stand van zaken over de activiteiten bijgehouden.

**Deadline inleveren kopij
Hak-al 2023 – 4: 15 november**

www.nvwc.nl

